

SIK = Sieci komputerowe

Tematyka całego wykładu SIK:

- Całokształt zagadnień związanych z sieciami komputerowymi, struktura intersieci, sieci fizyczne, protokoły niższych i wyższych warstw, interfejs programistyczny sieci (gniazdka), budowa i historia Internetu, konfiguracja sieci pod linux-em, narzędzia do symulowania i analizowania sieci/protokołów, ...

Plan najbliższych wykładów:

- Zarys sieci komputerowych
sieci fizyczne, intersieć, adresy węzłów, routery,
prot niższych warstw: fiz., IP, TCP, UDP,
prot wyższych warstw: FTP, HTTP, SSL, DNS, mailowe, ...

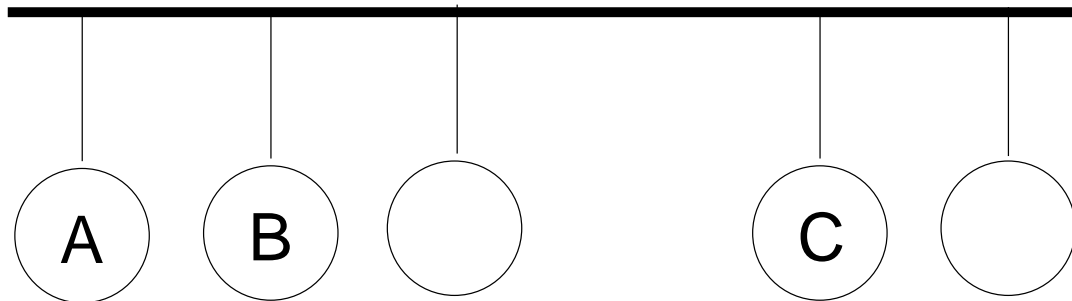
Literatura

- Comer, "Sieci komputerowe TCP/IP, tom 1", (stara książka)
- Kurose, Ross, "Sieci, od szczegółu do ogółu z internetem w tle", (nowa książka)
- Dordal, "An Introduction to Computer Networks", (pdf)
- dokumenty RFC: <https://tools.ietf.org/html/>
- materiały w wikipedii ...

Intersieć i sieci fizyczne

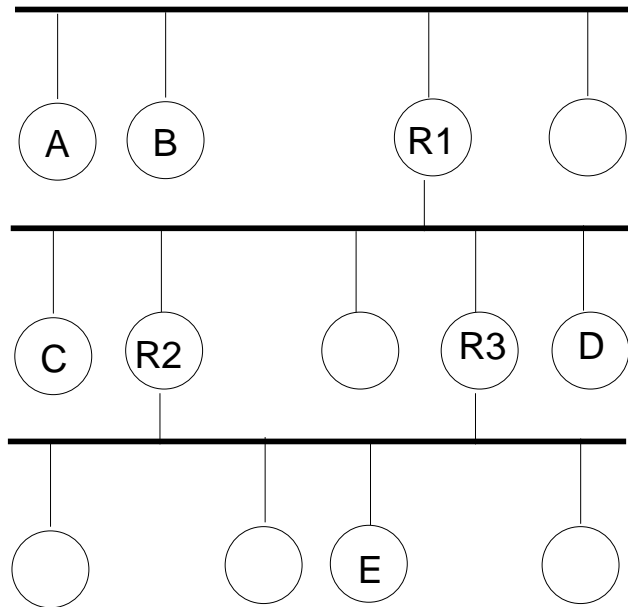
- Sieć fizyczna umożliwia wysyłanie pakietów między węzłami.
- Komputer podłączony do sieci to "węzeł".
inne nazwy węzła: host, maszyna
- Węzeł A może wysłać pakiet do węzła B (ang. unicast)
lub do wszystkich w tej samej sieci fizycznej (ang. broadcast)
- Pakiet = nagłówek + dane; inne nazwy: ramka, datagram, komunikat
nagłówek pakietu zawiera m.in. adresy sprzętowe źródłowy i docelowy...
- Interfejs sieciowy węzła (= karta sieciowa) posiada adres sprzętowy (np. eth)
patrz polecenie ifconfig ...

Sieć fizyczna:

Intersieć i sieci fizyczne

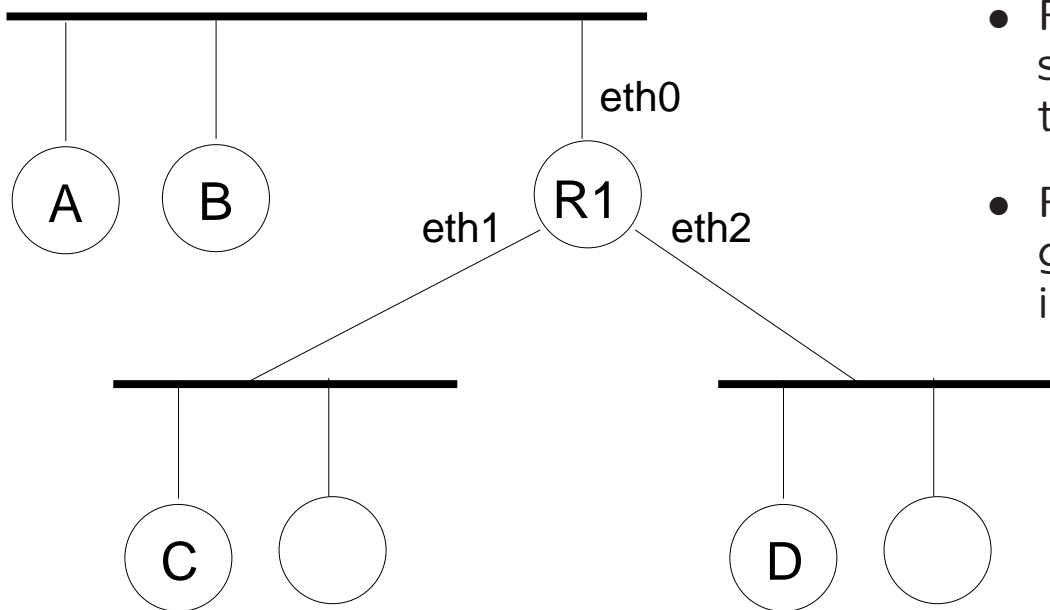
Intersieć:

- Intersieć składa się z kilku sieci fizycznych
- Przykład intersieci: Internet...
- Węzeł A może wysłać pakiet do węzła E, wtedy pakiet przeskakuje przez 2 routery, np. R1 i R2 lub R1 i R3
- Router = węzeł podłączony równocześnie do kilku sieci fizycznych, przekazuje pakiety
- Linux może działać jako router...
- "wszystkie sieci są równe"
- w Internecie: podział intersieci na AS (systemy autonomiczne) z uwagi na złożoność...

Intersieć i sieci fizyczne

Intersieć:

- Router R1 jest podłączony równocześnie do 3 sieci fizycznych
- Router decyduje przez który interfejs sieciowy wysłać pakiet to tzw. trasowanie (ang. routing).
- Router robi to na podstawie tablicy routin-gowej i adr docelowego pakietu (adr IP)

Typy sieci fizycznych

- LAN - Sieć lokalna (ang. Local Area Network)
WAN - Sieć WAN (z ang. Wide Area Network, rozległa sieć komputerowa)
WLAN - Bezprzewodowa LAN (ang. Wireless Local Area Network)
MAN - Miejska sieć komputerowa (ang. Metropolitan Area Network)
- topologia sieci: magistrala, gwiazda, ring, drzewo - dotyczy sieci fizycznej!!
- sieć lokalna typu **Ethernet**
  - standard IEEE 802.3, Ethernet II
  - skrętka (kabel) + switch (urządzenie sieciowe)
  - skrętka nieekranowana kategori e5, do 100metrów, 100Mbit/s = Fast Ethernet, są jeszcze szybsze!, wtyczka RJ-45, nie przejmować się przeplotem!
  - maszyny w sieci mają karty sieciowe Ethernet, >2 maszyny łączymy przy pomocy switch-a => topologia gwiazdy/drzewa
  - dawniej używano kabla koncentrycznego lub skrętki + hub (koncentrator/repeater)
- bezprzewodowa sieć lokalna typu **WiFi**
  - standardy IEEE 802.11, 802.11b/g/n
  - punkt dostępowy (ang. Access Point), klienci WiFi (czyli maszyny z kartami sieciowymi WiFi)

- sieci dwuwęzłowe nad łączem szeregowym
  - połączenie telefoniczne, modemy telefoniczne/akustyczne, 56Kbitów/s, bardzo długie łącze szeregowe
  - prot PPP (ang. Point to Point Protocol) przenosi pakiety IP nad łączem szeregowym (demony pppd + moduł kernelowy)
  - to jest prosty przykład sieci WAN !
  - łącze szeregowe może być emulowane (nad bluetooth/rfcomm lub nad USB)
- bezprzewodowa "personalna" sieć **Bluetooth**
  - standardy IEEE 802.15
  - prot rfcomm (łącze szeregowe nad bt), profile (usługi): DUN, PAN, OBEX, ...
- technologie sieci dostępowych (dostęp do Internetu):
  - ADSL (kabel tel, szerokopasmowy),
  - HFC ("kablówka", światł + kabel koncentryczny),
  - FTTH (GPON, światłowód)

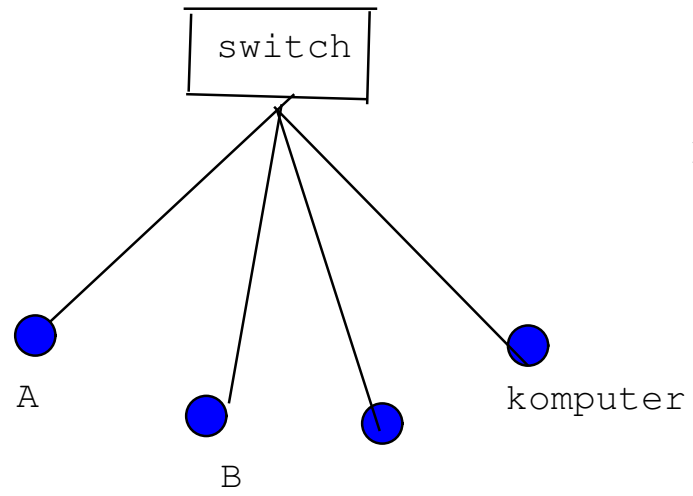
Ethernet - C.D.

RJ-45 (8P8C),
skrętka:

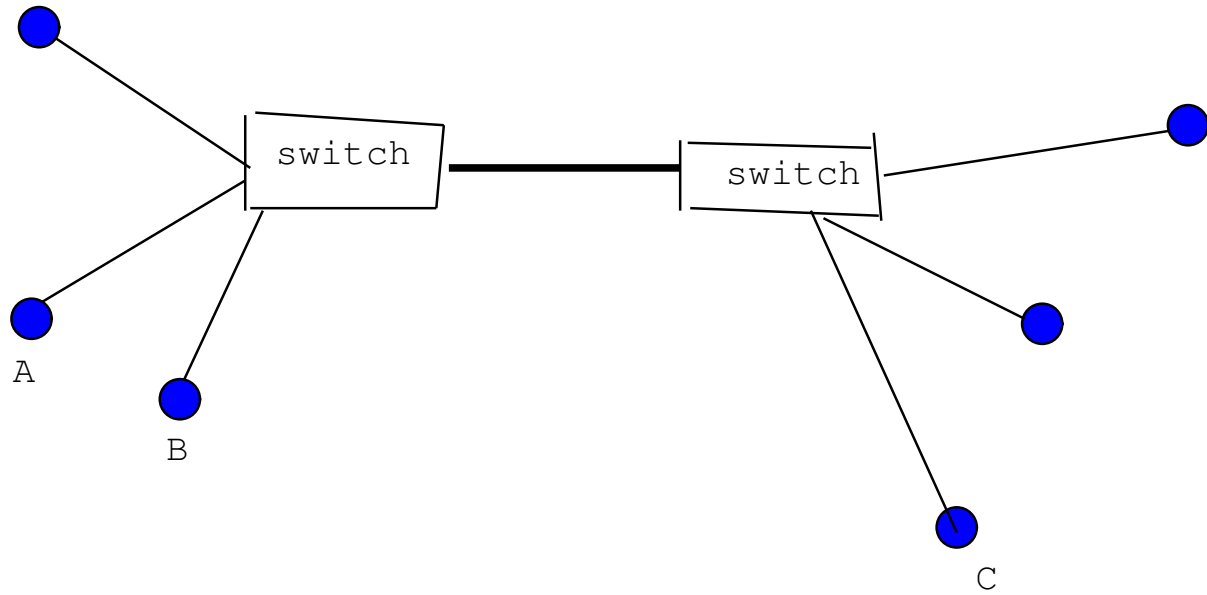

- switch - pol. przełącznik, operuje na ramkach ethernetowych, dawniej bridge (pol. most), ma kilka "portów" (gniazdek RJ-45)
- switch-e można w prosty sposób łączyć kablem typu skrętka, tworząc "drzewo"
- **zasada działania switch-a:** jeśli nie wie gdzie wysłać ramkę eth, to wysyła wszędzie; poza tym dla każdego portu (gniazdka RJ-45) pamięta jakie adresy eth się za nim kryją ...
- switch vs router ?!?!?!?!?
- tzw "routery WiFi" zawierają switch + access point WiFi (połączone), pojedyncza sieć fizyczna ...

A -> B
B -> A

Adresy węzłów

właściwie nie węzłów tylko interfejsów sieciowych węzłów...

typy adresów: sprzętowe, IP, domenowe

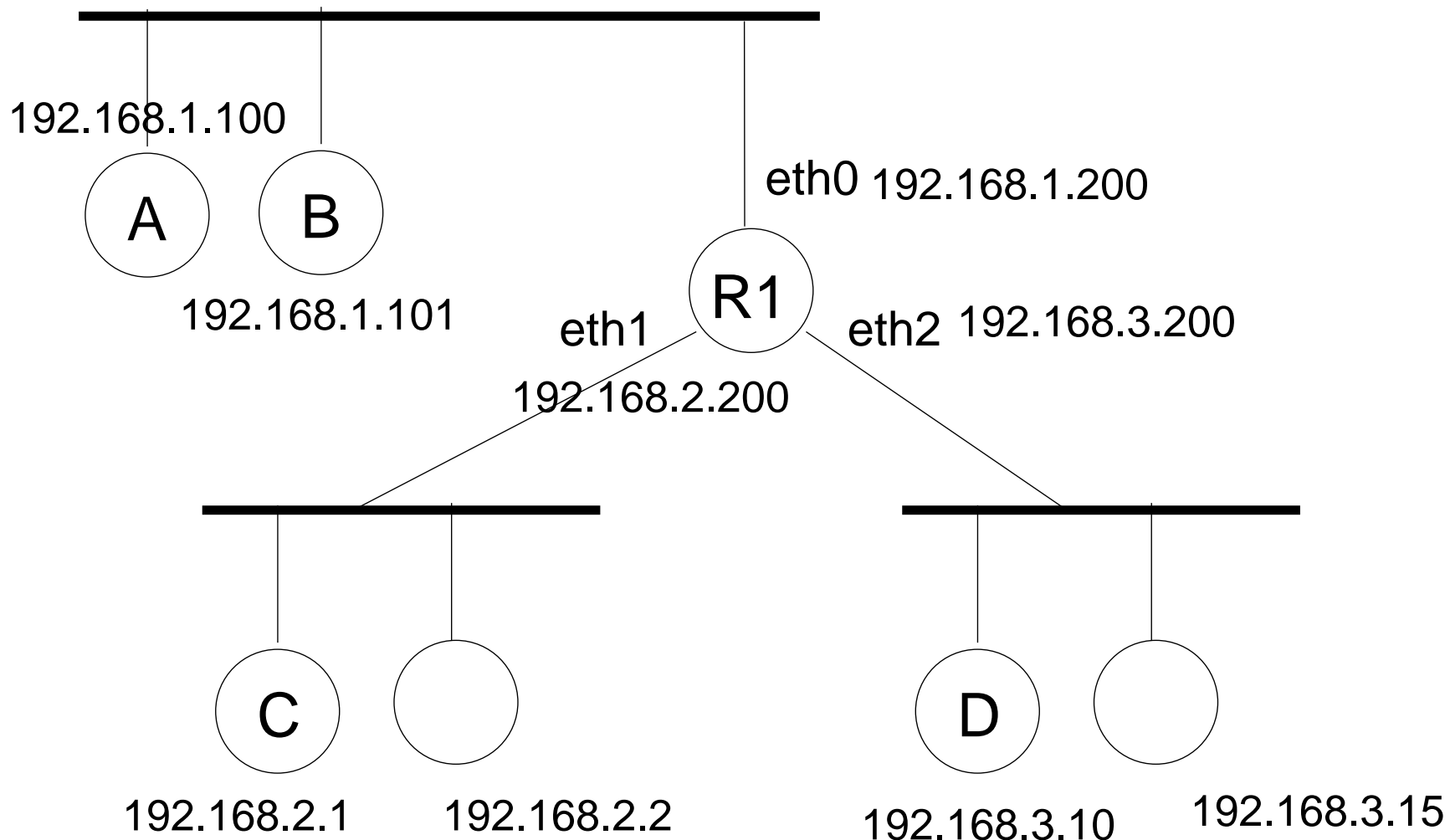
- adresy sprzętowe
np. ethernetowe, 08:9E:01:1C:9C:70, inna nazwa: adr MAC
nadawane przez producenta karty sieciowej
- adresy IP
np. 192.168.1.100, 150.254.77.44, 4x8=32 bity (IPv4),
przydzielanie adresów IP do interfejsu sieciowego: ręcznie, DHCP, ...
- adresy domenowe
np. wp.pl, onet.pl; serwer DNS zamienia adr domenowy na adr IP

zasady przydzielania adresów IP:

- adres IP składa się z "nr sieci" (prefiks) i z "nr hosta"
- wszystkie węzły w danej sieci fizycznej powinny mieć ten sam "nr sieci" oraz inne "nr hosta"
- wniosek: węzły intersieci mają różne adresy IP
(uwaga na NAT - to jest wyjątek !!!)
- jeśli węzeł należy do kilku sieci to będzie miał kilka adr IP

- które bity adresu IP są nr sieci, a które nr hosta?
to zależy od "klasy adresu" (dawniej) i "maski podsieci" (obecnie)
- klasa adresu X1.X2.X3.X4; decyduje prefiks bajtu X1 w zapisie binarnym!
  - klasa A: 0... , nr sieci to X1
  - klasa B: 10..., nr sieci to X1.X2
  - klasa C: 110..., nr sieci to X1.X2.X3
  - klasa D: 1110..., multicasting
- maska podsieci
  - określa jawnie które bity adresu IP są nr sieci (jedyńki w masce)
  - np. maska 255.255.255.0 dla adresu IP klasy B oznacza, że nr sieci to X1.X2.X3
  - jedynki w masce nie muszą koniecznie być spójne ani obejmować całych bajtów
  - wszystkie hosty w danej sieci fizycznej powinny mieć tą samą maskę
- adresy specjalne
  - nr hosta same jedynki: broadcast
  - nr host same zera: "ten host" (2 nr hosta są zakazane !!)
  - 127.0.0.1 = local loopback, localhost, lokalna maszyna
  - adresy prywatne (gdy nie mamy przydzielonego nr sieci w Internecie)
    - 192.168.0.0 -> 192.168.255.255
    - 10.0.0.0 -> 10.255.255.255
    - 172.16.0.0 -> 172.16.255.255
- FLSM vs VLSM (Fixed/Variable Length Subnet Mask)
jeden nr sieci nie powinien być prefiksem drugiego ?!?!
adr pryw: FLSM, adr pub VLSM dla oszczędności
(pokazać rysunek)

Intersieć z przypisanymi adresami IP (klasy C):

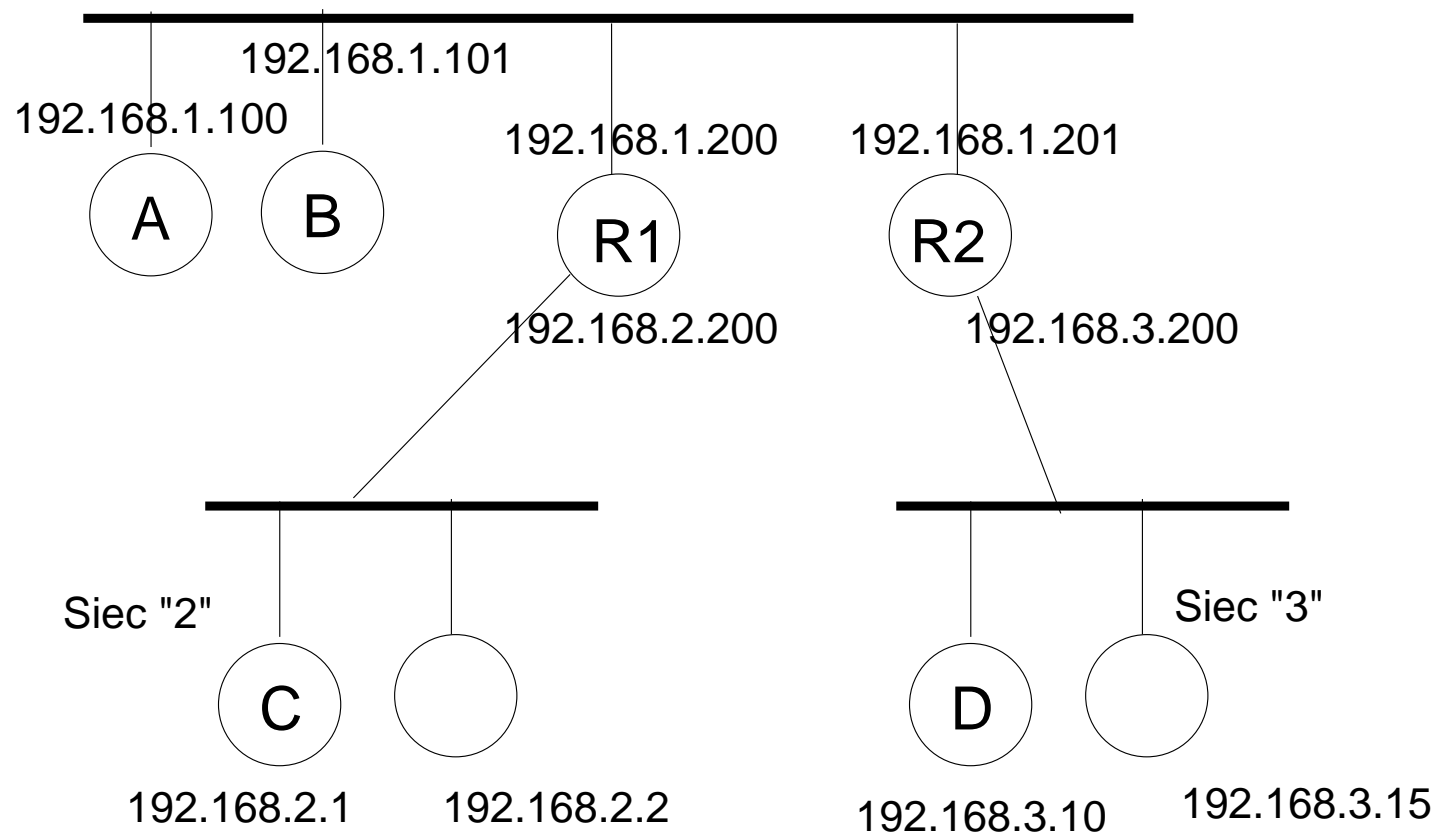
Intersieć z przypisanymi adresami IP (klasy C):

pojęcie sieci "bliskiej" i "dalekiej"...

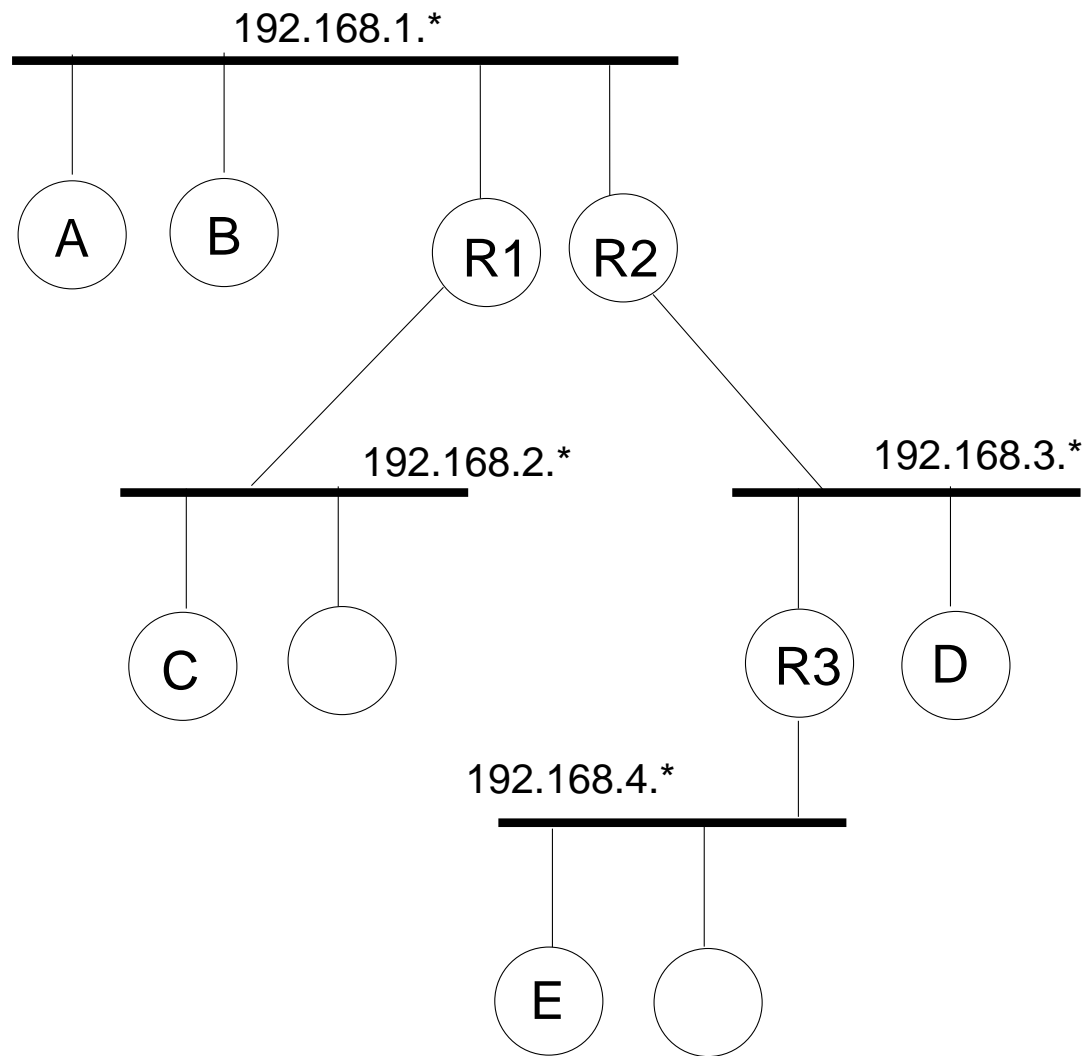
sieć bliska to ta, do której jesteśmy bezpośrednio podłączeni,

węzeł A musi wiedzieć, przez który ruter (gateway) dostać się do sieci "2" i "3" !!

w tabl. routingowej są: reg. dla sieci bliskich, dalekich, default gw

jakie wpisy muszą być w tablicach routingu węzłów i routerów ?

"Net-tools" = polecenia liniuxa do konfigurowania sieci

ifconfig - konfigurowanie interfejsu sieciowego

route - odczyt/modyfikowanie tablicy routingowej

iptables - filtrowanie pakietów, zaporę + NAT

ping, traceroute - testowanie sieci

dhcpcd - automat konfig interfejsu sieciowego

(patrz [http://150.254.78.111:20002/zajecia/_xowiki2/SIK_cw Tematy A i F](http://150.254.78.111:20002/zajecia/_xowiki2/SIK_cw_Tematy_A_i_F))

Protokoły IP, TCP, UDP

- Co to jest "protokół" ?
  - sposób w jaki hosty rozmawiają przez jakiś kanał komunikacyjny
  - m.in. definiuje format komunikatów
- prot IP - warstwa internetowa
  - przenoszenie pakietów IP przez intersiec
- prot UDP - warstwa transportowa
  - przenoszenie datagramów UDP (są nr portów)
  - niepewne
- prot TCP - warstwa transportowa
  - (wirtualne) połączenie TCP
  - można przesyłać strumień danych/bajtów
  - jest pewne
- aplikacje używają prot warstwy transportowej za pomocą gniazdek BSD (API, fun. systemowe)

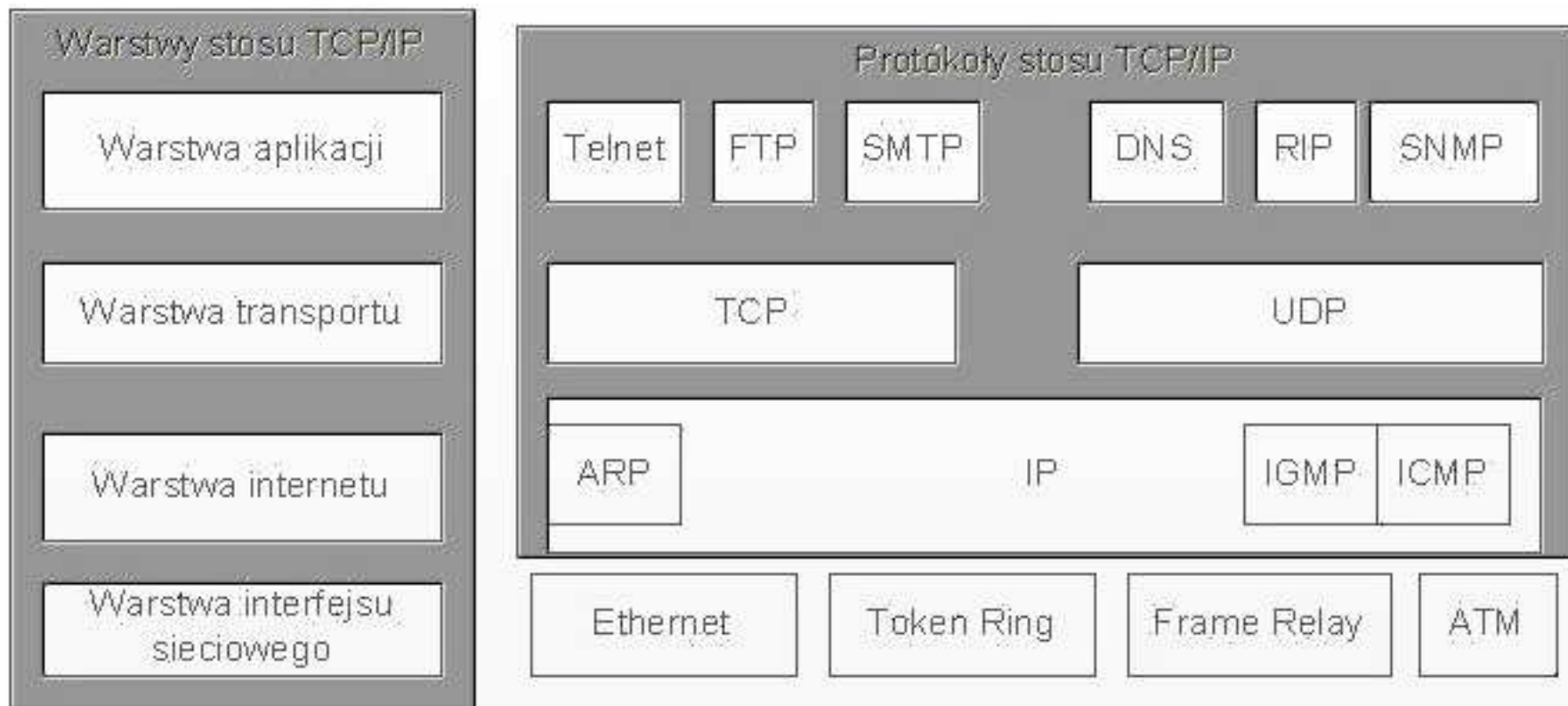

Warstwy protokołów

Architektura warstwowa:

wyższa warstwa używa niższej warstwy (patrz enkapsulacja)

Podział protokołów Tcp/Ip na warstwy:

Warstwy ISO vs warstwy Tcp/Ip:

nieoczywiste warstwy ISO:

fizyczna (kabel)

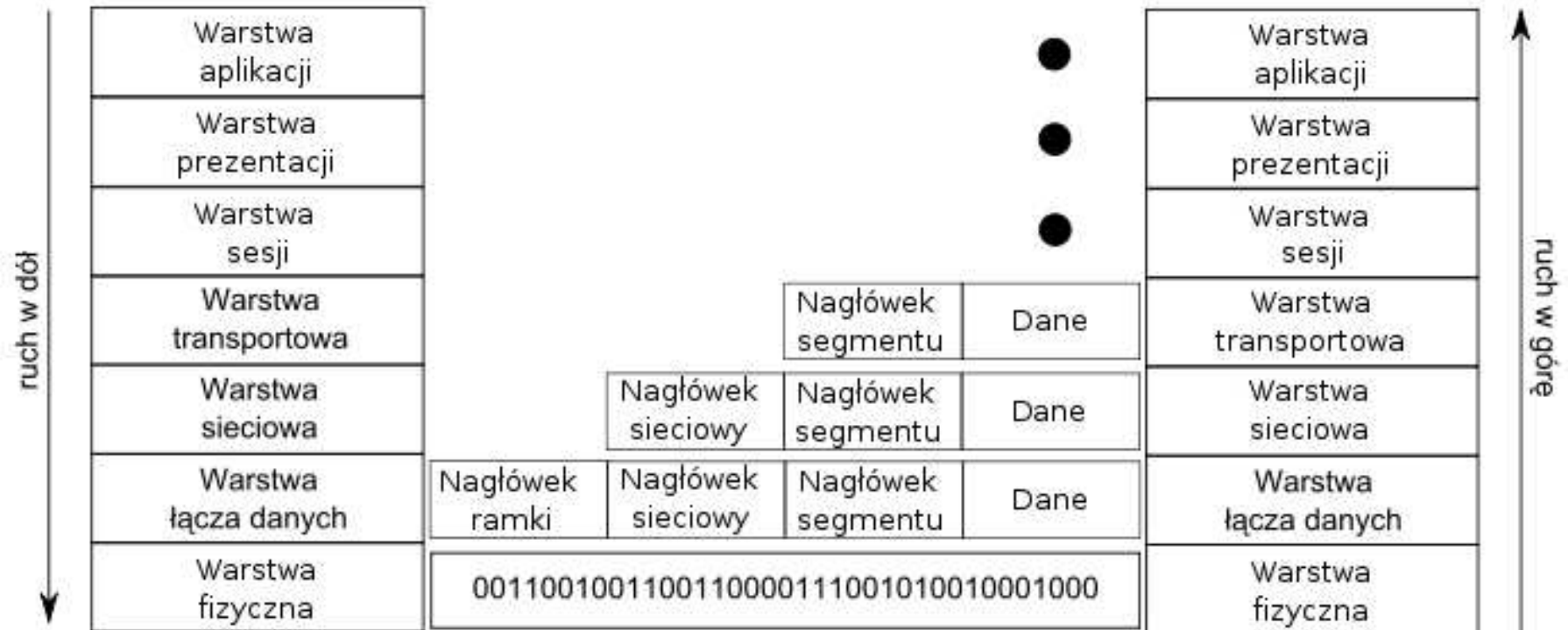
łącza danych (ramka, suma kontrolna, ack(?))

sesji (terminal, identyfikacja użytkownika)

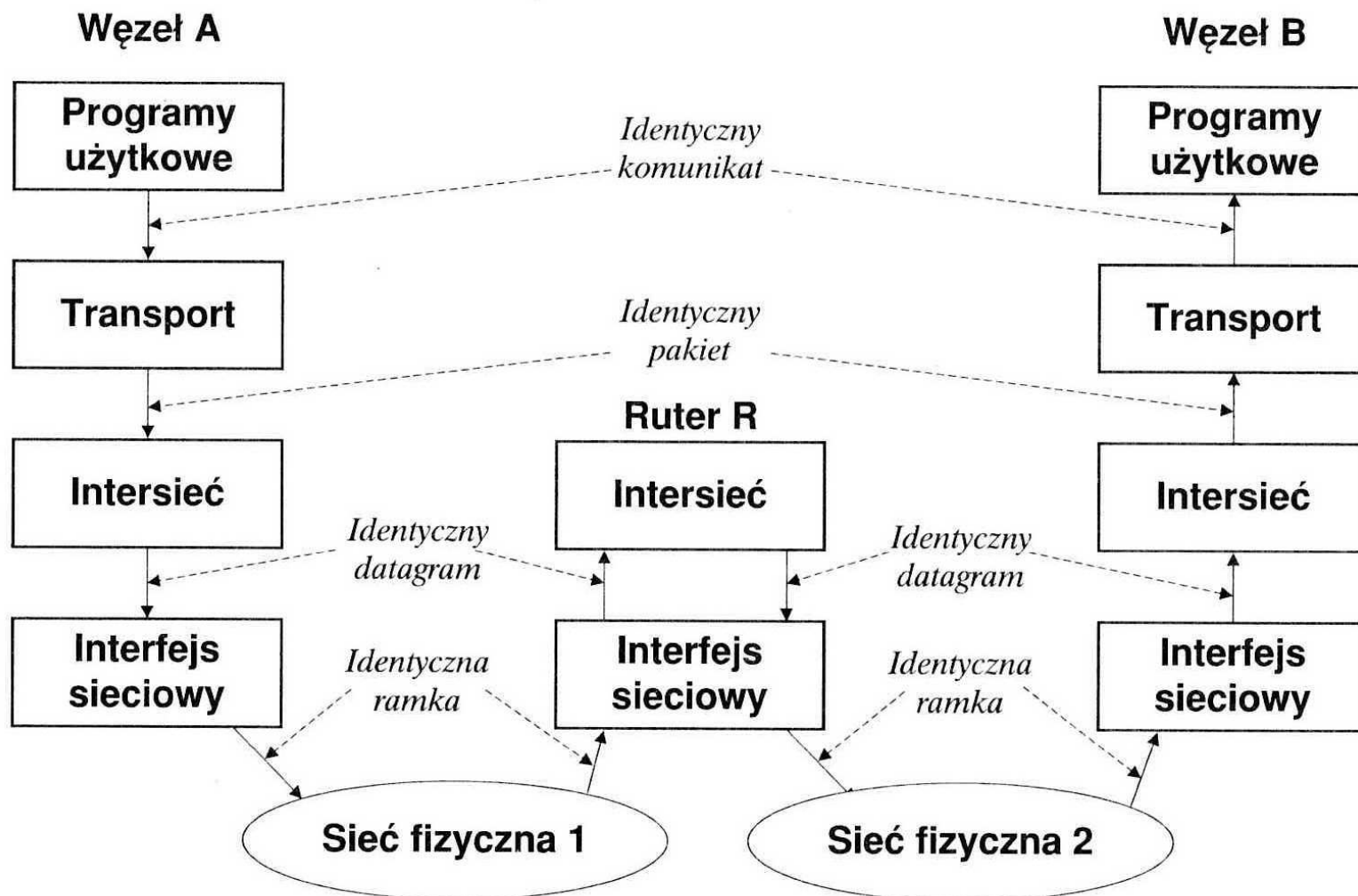
prezentacji (format danych, np. xdr, json, ASN.1)

aplikacji (mail, ftp, ...)

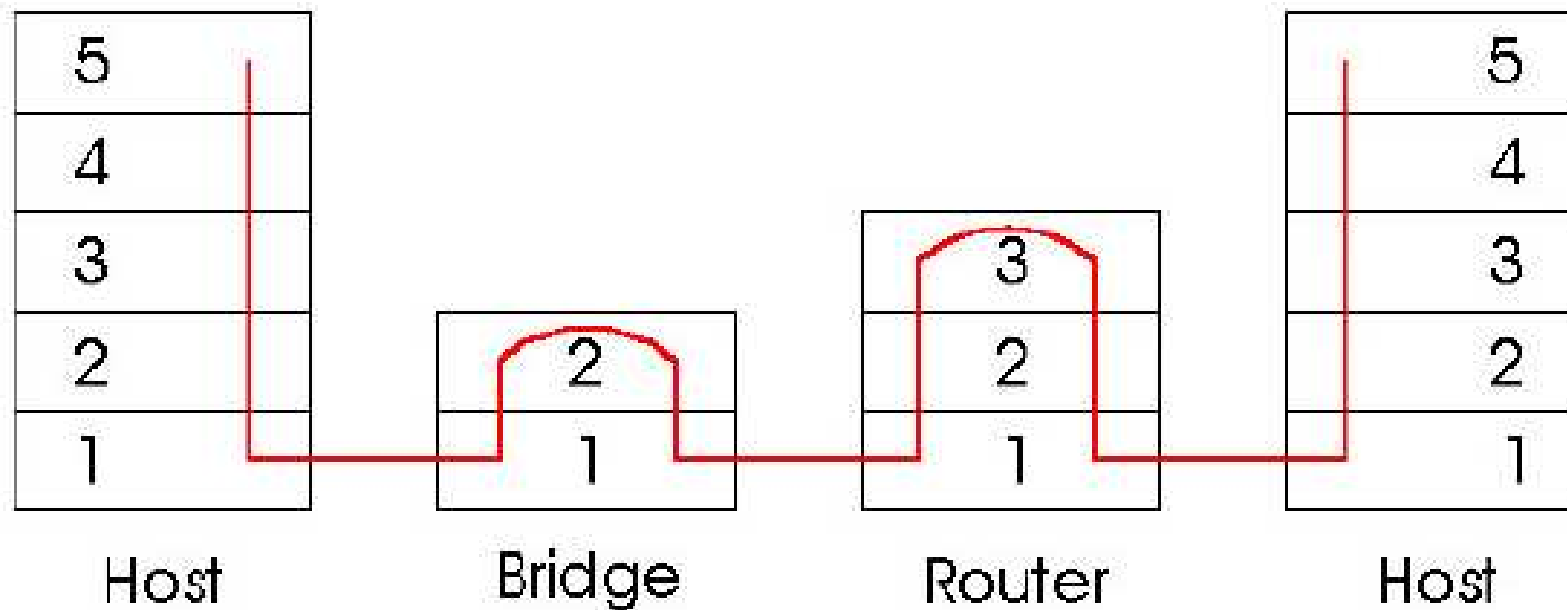
Warstwy ISO/ enkapsulacja:

Jak pakiet przechodzi przez warstwy wędrując przez intersieć...

ile sieci fizycznych jest na tym rysunku?

Protokoły niskopoziomowe

- ARP (ang. Address Resolution Protocol)
  - zamiana adresu IP na sprzętowy
  - tablica/ cache ARP, zawiera pary (adres IP, adres sprzętowy)
  - zasada działania: broadcast sprzętowy z poszukiwanym adr IP
  - przenoszony w ramce eth
- DHCP (ang. Dynamic Host Configuration Protocol)
  - przydzielanie adresu IP dla interfejsu sieciowego hosta, oraz inne sprawy: maska, default router, serwery DNS
  - w datagramie UDP
- ICMP (ang. Internet Control Message Protocol)
  - zastosowania: jest ich wiele; powszechnie znane: echo/ polecenie ping
  - komunikaty icmp posiadają pole TYP, KOD i inne w zależności od TYP:
    - TYP=8 TYP=0 echo pytanie/odp,
    - TYP=11 ttl spadł do 0 (ma zastosowanie w traceroute !)
    - TYP=4 tłumienie nadawcy, wysyłany przez przeciążony router
    - TYP=13 TYP=14 pytanie o czas i odp
    - TYP=17 prośba o maskę
  - w pakiecie IP

Protokoły warstwy aplikacji

- FTP, TELNET, DNS, HTTP, SMTP, POP3/IMAP, ...
- model klient/serwer; usługa, klient, serwer (świadczy usługę), klient rozmawia z serwerem przy pomocy powyższych prot
- "nr portu", wprowadzony w TCP i UDP, serwer oczekuje na klientów na danym nr portu, np. FTP - 21, patrz /etc/services, wiele serwerów na jednej maszynie
- FTP - przesyłanie plików
TELNET, SSH - terminal do zdalnej maszyny
DNS - zamiana adresów domenowych na IP i odwrotnie
HTTP - strony www, rozmowa między przeglądarką a serwerem www
SMTP, POP3/IMAP - prot mailowe, wysyłanie/odbieranie maili ze skrzynki
...

Protokół IP

Nagłówek pakietu IP:

0 - 3	4 - 7	8 - 15	16 - 18	19 - 23	24 - 31
Wersja	IHL	Typ usługi	Długość całkowita		
Identyfikator			Flagi	Przesunięcie fragmentu	
Czas życia	Protokół		Suma kontrolna nagłówka		
Adres źródłowy					
Adres docelowy					
Opcje			Dopełnienie		
Dane					

- pakiet IP zawiera adresy IP węzłów: źródłowego (src) i docelowego (dst)
- "czas życia", TTL, Time To Live, ile raz może przeskoczyć przez router
- IHL - długość nagłówka pakietu IP (w słowach 32bit)
- fragmentacja, gdy długość pakietu $>$ MTU sieci fizycznej (max długość ramki)

- opcje IP - rozszerzenie IP ? różne ciekawe zastosowania...
  - opcje wydłużają nagłówek pakietu ip
  - opcje mają "klasę" i "nr"
  - opcje zajmują ≥ 1 bajt (w zależności od nr opcji)
  - klasa=0 - kontrola pakietów i sieci
  - klasa=2 - pomiary
  - nr opcji=3 i 9 - swobodne/rygorystyczne trasowanie wg nadawcy (nadawca podaje listę adr ip)
  - nr opcji=7 - zapisuj trasę (w pkg jest miejsce na pewną liczbę adr ip)
  - nr opcji=4 - zapisywanie czasów wzdłuż ścieżki

Protokół UDP

- nagłówek datagramu UDP zawiera nr portu źródłowy i docelowy
- datagram UDP jest transportowany w pakiecie IP
- broadcasting , "jeden do wielu", jedyński jako nr hosta
- multicasting, "jeden do wielu", przeskakiwanie przez routery (TTL), adres docelowy ip klasy D, grupy multicastowe
- do czego służą nr portów ? (na przykładzie udp)
2 procesy na 1 maszynie oczekują na datagram udp, jak je odróżnić??
odp: przy pomocy (różnych) nr portów...
- (prot, adr IP src, port src, adr IP dst, port dst)
jeśli prot=UDP to to jest "powiązanie"
jeśli prot=TCP to to jest "połączenie"
te liczby są zawarte w nagł pakietów i pozwalają odróżnić połączenia/powiązania!

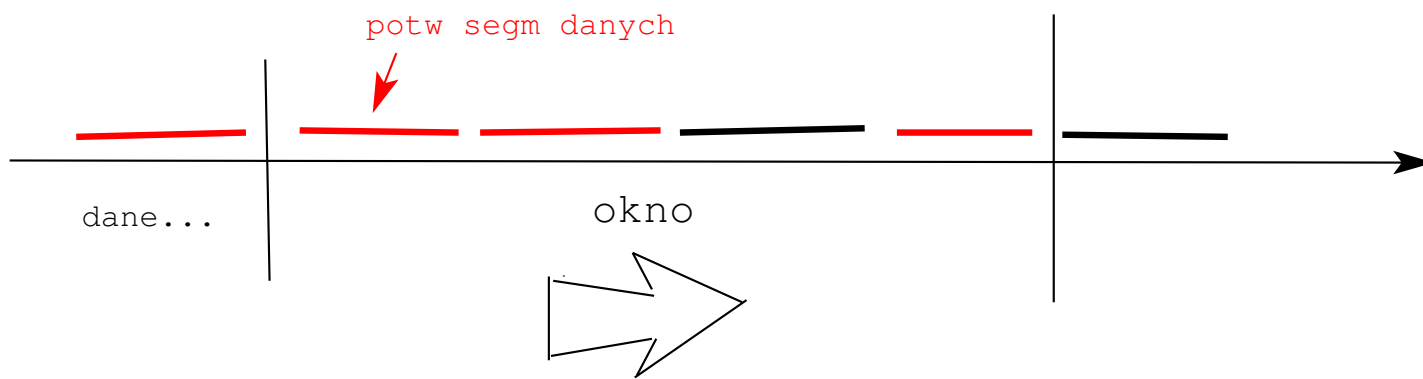
Protokół TCP

Dygresja na temat łączy (nie)nazwanych unixa:

- łączy służy do komunikacji między dwoma procesami na jednej maszynie
- łączy to rozwiązanie "problemu producenta i konsumenta" (kontrola przepływu)
- prawa rządzące łączy ...
patrz <http://mhanckow.students.wmi.amu.edu.pl/sop322B.htm>
- połączenie TCP zachowuje się dokładnie tak jak łączy !!!

Cechy połączenia TCP:

- połączenia TCP są pewne (dane się nie gubią - w przeciwieństwie do UDP ...)
- podobnie jak w UDP, używa się nr portów;
serwer oczekuje na klientów na danym nr portu
- połączenia TCP są dwukierunkowe
- kończenie / zrywanie połączenia (fun. sys. close(desk) vs problemy sieciowe)
- implementacja połączenia TCP:
segmenty TCP, wysyłanie z potwierdzaniem,
przesuwające się okno z segmentami (ang. sliding window),
kontrola przepływu za pomocą zmiany rozmiaru tego okna

.

Gniazda BSD

- patrz <http://mhanckow.students.wmi.amu.edu.pl/sop322D.htm>
pokazać "dziedzine internetową/ gniazdka strumieniow"
pokazac dziedzine internetową/ gniazdka datagramowe
- gniazda BSD w językach skryptowych/ dynamicznych (język Tcl)
pokazać zachowanie połączenia TCP ...
- rola nr portu w połączeniach TCP
(zwł. po stronie serwera, gniazdko passywne i gniazdka aktywne)
rola nr portu w datagramach UDP

```
## serwer (w j. Tcl)
#
socket -server obsluga 10000

proc obsluga {s args} {
    puts "obsługa: podłączył się $s"
    fileevent $s readable "obsługaKli $s"
}
proc obsługaKli s {
    if {[eof $s]} { puts "obsługaKli: close $s"; close $s; return }
    set linia [gets $s]
    puts "obsługaKli: linia od $s, $linia"
    puts $s "odp na $linia"; flush $s
}

## klient
#
set s [socket localhost 10000]

puts $s "A ku ku !!!"; flush $s
gets $s
    #% odp na A ku ku !!!

close $s
```


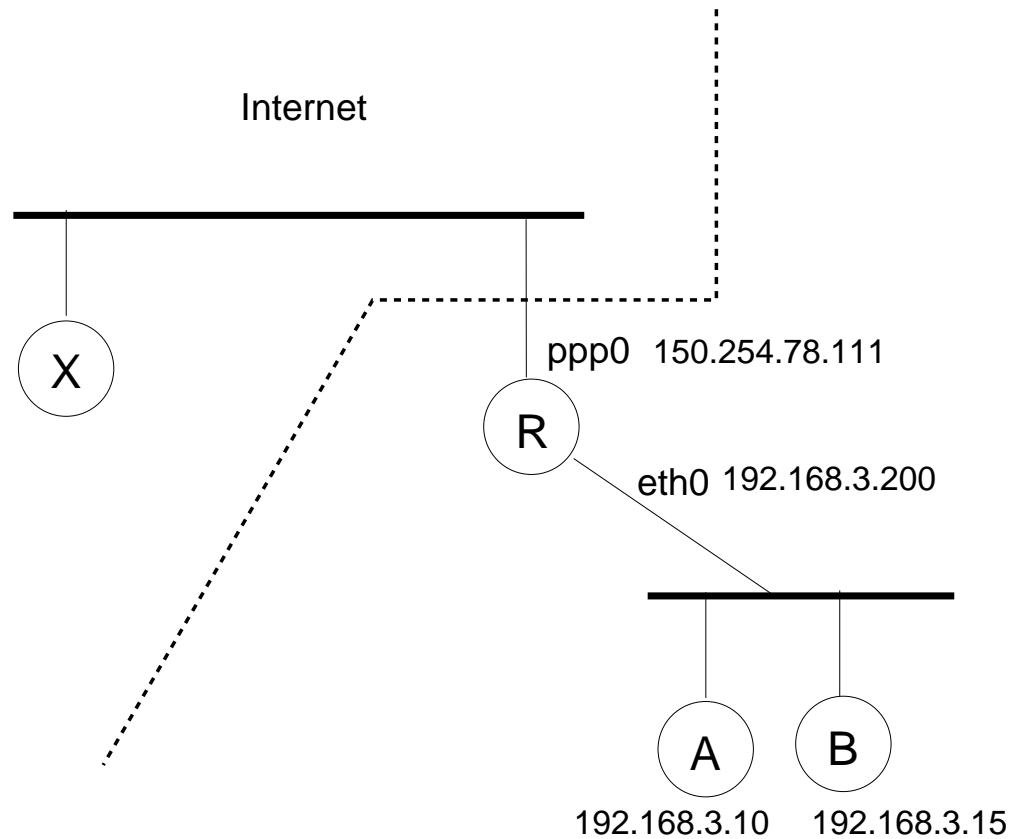
Więcej o routerach ...

- NAT (ang. Network Address Translation)
zamiana adresów IP i/lub nr portów pakietów przechodzących przez router
gdy wraca "odpowieź" wykonuje się na pakiecie operacje odwrotną !
- SNAT, MASQ, modyfikowanie adresów IP i nr portów **źródłowych**
umożliwia dostęp do internetu z sieci lokalnej, z adresami prywatnymi!
MASQ jak SNAT, ale gdy router ma zmienny adres IP
- DNAT, modyfikowanie adresów IP i nr portów **docelowych**
umożliwia udostępnianie w internecie serwerów, pracujących na maszynach w sieci
lokalnej z adresami prywatnymi
(o ile router ma publiczny adres IP ...)
- zapora sieciowa, czyli odrzucanie niektórych pakietów IP
- linux: wszystko (NAT i zapory) robimy poleceniem *iptables* !

```
iptables -A INPUT -p tcp --dport 8080 -j ACCEPT; # wpuszczamy tcp, dport=8080
iptables -A INPUT -j DROP; # odrzucamy wszystkie pakiety
iptables -t nat -A POSTROUTING -o ppp0 -j MASQUERADE
iptables -t nat -A POSTROUTING -o ppp0 -j SNAT --to 150.254.78.111
iptables -t nat -A PREROUTING -i ppp0 -p tcp --dport 80 -j DNAT \
  --to 192.168.3.10:8015
```

Jak działa SNAT/ DNAT ??

```
iptables -t nat -A POSTROUTING -o ppp0 -j SNAT --to 150.254.78.111
iptables -t nat -A PREROUTING -i ppp0 -p tcp --dport 80 -j DNAT \
  --to 192.168.3.10:8015
```


Prot. nad warstwą transportową: FTP

- służy do kopiowania plików File Transfer Protocol
- model klient/serwer
- zasada działania: używa 2 połączeń TCP;
  1. połączenie dla komend,
przez to połączenie klient wysyła rozkazy do serwera i otrzymuje odpowiedzi
(patrz wydruk z sockspy, ftp01.txt)
  2. połączenie dla danych
służy do kopiowania plików; tworzone gdy to jest potrzebne wiele razy...
- dwa tryby tworzenia połączenia dla danych:
  - aktywne FTP:**
klient tworzy połączenie dla komend do serwera czekającego na porcie 21,
port klienta w to N; klient wysyła komendę "PORT N+1" i czeka na połączenie od
serwera na porcie N+1,
serwer tworzy połączenie dla danych do klienta czekającego na porcie N+1
  - pasywne FTP:**
klient tworzy połączenie dla komend do serwera czekającego na porcie 21,
klient wysyła komendę "PASV" a serwer odpowiada z nr portu M, na którym będzie
oczekiwał na połączenie dla danych (i robi to),
klient tworzy połączenie dla danych do serwera czekającego na porcie M

-----
wydruk z sockspy - prot FTP

14:40:45

220 FTP server ready.

14:40:45

USER anonymous

14:40:45

230 Anonymous user logged in

14:40:45

PWD

14:40:45

257 "/" is your current location

14:40:45

PASV

14:40:45

227 Entering Passive Mode (127,0,0,1,226,167)

14:40:45

TYPE A

14:40:45

200 TYPE is now ASCII

14:40:45

LIST -la /.

14:40:45

150 Accepted data connection

...

Prot. nad warstwą transportową: HTTP

- przeglądarka ściąga strony z serwera WWW za pomocą prot. HTTP
- ma także inne zastosowania, np. tzw REST API...
- model klient/serwer, połączenie TCP (wielokrotnie tworzone)
- opisane w dokumencie RFC 2616 (HTTP/1.1), <http://tools.ietf.org/html/rfc2616>

- żądanie HTTP:

```
GET /index.html HTTP/1.0 [CRLF]
Accept: image/gif, image/jpeg [CRLF]
User-Agent: Mozilla/4.0 [CRLF]
Host: www.cs.huji.ac.il:80 [CRLF]
Connection: Keep-Alive [CRLF]
[CRLF]
```

.....

pierwsza linia zawiera: metode, url, wersje protokołu
następne linie to tzw "nagłówki"
potem "pusta linia" i ew. dane (dane metody POST)

- metody w żądaniu HTTP:

GET - pobieranie zasobu na który wskazuje URL w żądaniu HTTP
(nie powinno niczego modyfikować na serwerze!!)

POST - przyjęcie danych od klienta (np. z formularza HTML)

HEAD - jak GET, ale nie pobiera danych zasobu (same nagłówki)

PUT - podobne do POST, ale URL oznacza co innego ("obiekt", a nie "metode")

DELETE - usuwanie zasobu

- ważne nagłówki w żądaniu HTTP:
  - "Host: ???" - umożliwia tworzenie "wirtualnych hostów" (1 adres IP, wiele adresów domenowych), obowiązkowy w HTTP/1.1
  - "Connection: Keep-Alive" - jedno połączenie używane do wielu zapytań HTTP
  - "Authorization: Basic cXFxOnFxcQ==" - uwierzytelnianie klienta typu "basic" (jeśli kod odp http = 401 to przeglądarka otwiera okno user/passwd)
  - "Cookie: ???" - ciasteczka wysyłane przez przeglądarkę do serwera

- odpowiedź HTTP:

```
HTTP/1.0 200 OK [CRLF]
Date: Fri, 31 Dec 1999 23:59:59 GMT [CRLF]
Content-Type: text/html [CRLF]
Content-Length: 1354 [CRLF]
[CRLF]
<html> [CRLF]
<body> [CRLF]
<h1>Hello World</h1> [CRLF]
.....
```

pierwsza linia zawiera: wersję prot, kod odpowiedzi i jej słowny opis
następne linie zawierają nagłówki odpowiedzi HTTP
potem "pusta linia" i dane odpowiedzi, np. HTML lub coś innego...

- kody w odpowiedzi HTTP:
  - 200 OK - prawidłowa odpowiedź
  - 302 Found - tzw "redirekt", przeglądarka powinna przełączyć się na inny URL
  - 401 Unauthorized - strona wymaga, aby użytkownik się uwierzytelnił
  - 404 Not Found - serwer nie znalazł zasobu
- ważne nagłówki w odpowiedzi HTTP:
  - "Content-Type: text/html" - typ odpowiedzi jako mime
  - "Content-Type: text/html; charset=utf-8"
  - "Content-Length: 1354" - długość odpowiedzi HTTP
  - "Set-Cookie" - serwer zmusza przeglądarkę żeby utworzyła ciasteczko

- przekazywanie dodatkowych parametrów do żądania HTTP:

1. zmienne w url-u, met. GET

```
http://localhost:8001/np02/plik1.tcl?x=1234&y=4321
```

```
# kodowanie znaków przy pomocy %kod, tzw "x-url-encoding"
```

2. "dane POST" za pusta linia, met. POST

żądania http typu POST (lub GET) są tworzone przez formularz w pliku HTML, w przeglądarce, guzik submit lub przez biblioteki http, pokazać przykład http02.tcl ...
kwestia kodowania znaków (utf-8 ? iso8859-2 ?)

```
POST /np02/plik1.tcl HTTP/1.0[CRLF]
```

```
Accept: /*/[CRLF]
```

```
Host: localhost:8001[CRLF]
```

```
User-Agent: Tcl http client package 2.5.2[CRLF]
```

```
Content-Type: application/x-www-form-urlencoded[CRLF]
```

```
Content-Length: 15[CRLF]
```

```
[CRLF]
```

```
x=12345&y=54321[CRLF]
```

- ciasteczka czyli Cookies, session_id ...

- w żądaniu HTTP:

```
Cookie: nazwa1=wartość1; nazwa2=wartość2; ...
```

- w odpowiedzi HTTP:

```
Set-Cookie: nazwa=wartość; expires=DATA; path=ŚCIEŻKA; secure  
# expires - czas życia ciasteczka u klienta  
# path - jaki url-i na hoscie to ciasteczko dotyczy  
# secure - tylko dla HTTPS
```

- jak działają ciasteczka?

- + tworzone przez odpowiedź http serwera www (Set-Cookie:)

- + dopóki się nie przeterminują, wysyłane przez przeglądarkę do serwera www (Cookie:) w każdym żądaniu http

- + fizycznie ciasteczka są przechowywanymi w plikach u klienta (przez przeglądarkę)

- **zastosowanie ciasteczek:** umożliwiają przechowywanie "zmiennych sesyjnych" na serwerze www;

- + co to są "zmiennie sesyjne" ? zmienne związane z sesją użytkownika

- + co to jest "sesja użytkownika" ? ciąg kliknięć (w przeglądarce), przez danego użytkownika, które nie są zbyt oddzielone w czasie...

- + dlaczego ciasteczka są niezbędne? bo serwer http jest "bezstanowy"

- + identyfikator sesji jest przechowywany w ciasteczku u klienta ...

- obsługa sesji użytkownika na przykładzie frameworka webowego "OpenACS":
ciasteczko z identyfikatorem sesji: *ad_session_id*
parametry obsługi sesji:
SessionRenew = 5min (czas po którym "odnawia się" ciasteczko sesji)
SessionTimeout = 20min (bez odnawiania sesja znika po tym czasie)
SessionLifetime = 7dni (sesja znika)
pokazać przykład *oacs_session.tcl* ...
- *ad_session_id*/ pytanie 1: jak jest minimalny czas między kliknięciami, po którym sesja może zniknąć???
- *ad_session_id*/ pytanie 2: dlaczego *SessionRenew* >0 ? wskazówka: strona www z 1000 obrazków ...

Gniazdko "bezpieczne" - SSL/TLS

- SSL = Secure Socket Layer, TLS = Transport Layer Security, OpenSSL = implementacja SSL/TLS (biblioteka programistyczna i polecenie openssl)
- Skrócony opis pojęć kryptograficznych:
klucz symetr, asymetr (pub/pryw), fun haszująca, podpis elektr, certyfikat SSL (zawiera klucz pub, podpisany przez CA)
- Co zapewnia SSL/TLS?
szyfrowanie danych, żłośliwe zmiany niemożliwe, uwierzytelnianie serwera, uwierzytelnianie serwera i klienta
- Co jest potrzebne po stronie serwera ?
certyfikat SSL serwera (z kluczem pub serwera), klucz pryw serwera
- Co jest potrzebne po stronie klienta ?
jeśli klient chce sprawdzić certyfikat SSL serwera, to musi podać certyfikat SSL CA (który podpisał elektronicznie certyfikat serwera)
podobnie w drugą stronę...
- Zasada działania ...
  1. serwer wysyła do klienta swój cert+klucz pub
  2. klient wymyśla klucz symetryczny X do szyfrowania danych, szyfruje X kluczem pub serwera i wysyła go do serwera
  3. serwer odszyfrowuje swoim kluczem pryw X; teraz oba końce mają X służący do szyfrowania danych płynących przez połączenie...

- polecenie openssl:

```
# openssl: szyfrowanie/deszyfrowanie metoda Blowfish
# "-e" encode, "-d" decode, "-a" base64, "-bf" Blowfish
echo "tekst do zaszyfrowania" | openssl enc -e -a -bf -k haslo > qqg.txt
cat qqg.txt | openssl enc -d -a -bf -k haslo
```

- bezpieczna odmiana HTTP: HTTPS
to samo co http, ale używa połączenia TCP nad SSL/TLS ...
- pakiet "tls" j. Tcl, komenda **tls::socket** zamiast **socket**, pokazać przykład...

```
## klient, socket/tls, j. Tcl
#
package re tls

set s [tls::socket localhost 10000]
# + bez uwierzytelniania serwera

set s [tls::socket -require 1 -cafile cacert.pem localhost 10000]
# + wymagamy uwierzytelnienia serwera
# "-require 1" klient chce sprawdzenia certyfikatu serwera
# "-cafile" certyfikat CA (chodzi m.in. o klucz publiczny CA w tym pliku
# dzięki któremu klient sprawdza podpis na certyfikacie serwera)

tls::handshake $s
# ustalenie klucza symetrycznego do szyfrowania danych...

puts $s "A ku ku !!!"; flush $s

close $s
```

```
## serwer, socket/tls, j. Tcl
#
package re tls

proc haslo {} {return "qwerty"}; # haslo do klucza pryw serwera

tls::socket -server obsluga -password haslo \
  -keyfile privkey_2.pem -certfile cert_2.pem \
  10000
  # "-keyfile" klucz pryw serwera
  # "-certfile" cert serwera (zawiera klucz pub serwera)

proc obsluga {s args} {
  puts "obsługa: $s sie podlaczyl"
  tls::handshake $s
  puts "obsługa: $s sie podlaczyl 2"
  fileevent $s readable "obsługaKli $s"
}

proc obsługaKli s {
  if {[eof $s]} { puts "obsługaKli: $s close"; close $s; return }
  set linia [gets $s]
  puts "obsługaKli: od $s: $linia"
  puts $s "odp na $linia"; flush $s
}
```


cert ssl wygenerowany przez CA.sh/openssl, wersja tekstowa:

Certificate:

Data:

Version: 3 (0x2)

Serial Number: 1 (0x1)

Signature Algorithm: sha1WithRSAEncryption

Issuer: C=AU, ST=Some-State, O=Internet Widgits Pty Ltd, CN=autorytet

Validity

Not Before: Jun 23 21:53:29 2020 GMT

Not After : Jun 23 21:53:29 2021 GMT

Subject: C=AU, ST=Some-State, O=Internet Widgits Pty Ltd, CN=serwer nr 1

Subject Public Key Info:

Public Key Algorithm: rsaEncryption

RSA Public Key: (1024 bit)

Modulus (1024 bit):

00:a5:4d:31:66:c4:66:46:1d:0c:e4:54:6e:d9:23:
f8:27:a1:2f:f7:99:87:59:d9:4d:3f:f4:e4:c9:f7:
05:72:0c:96:0e:2c:53:8b:db:76:eb:ee:80:60:53:
f0:6b:01:f9:85:aa:48:70:b0:d3:a3:6f:66:a2:84:
c8:fd:2c:b2:f7:33:4b:9d:d0:df:21:60:7a:56:8d:
ee:3a:28:c5:eb:6a:ea:be:d6:10:fe:29:6a:74:b3:
f2:34:36:a0:c2:26:ff:3a:d1:7f:2c:d7:b3:78:69:
cb:67:9c:b1:d4:9b:18:a9:d6:80:ba:82:5e:ab:c0:
ec:ce:33:be:f8:57:b9:ab:f7

Exponent: 65537 (0x10001)

X509v3 extensions:

X509v3 Basic Constraints:

CA:FALSE

Netscape Comment:

OpenSSL Generated Certificate

X509v3 Subject Key Identifier:

57:76:47:18:16:5D:E0:E5:71:9A:A4:98:75:5F:2A:DC:87:5E:AD:76

X509v3 Authority Key Identifier:

keyid:44:72:CA:52:51:4F:02:85:55:6C:76:0A:BA:4C:BD:4F:CA:67:16:A5

Signature Algorithm: sha1WithRSAEncryption

1a:ad:a1:6c:d2:fd:99:82:f5:19:fd:af:82:28:20:cc:94:68:
bc:27:84:83:2a:c6:aa:5d:db:a6:27:87:cc:50:90:d0:19:8b:
e5:de:e4:aa:0f:1d:e1:10:fe:f6:af:fe:f1:84:fb:86:29:62:
76:00:da:26:d6:62:7d:4f:e9:15:d9:d8:5c:d1:ee:c8:03:18:
c8:19:e2:01:a0:35:bb:ef:dd:fe:2c:b0:f3:e2:43:82:40:24:
f4:9d:6c:cc:7a:65:9f:00:0c:38:84:21:ee:ee:22:44:da:22:
f3:a0:bf:1c:1f:93:76:5d:1b:11:c4:33:b7:f3:ac:d6:9d:1e:
28:09

-----BEGIN CERTIFICATE-----

MIICpTCCAg6gAwIBAgIBATANBgkqhkiG9w0BAQUFADBZMQswCQYDVQQGEwJBVTET
MBEGA1UECBMKU29tZS1TdGF0ZTEhMB8GA1UEChMYSW50ZXJuZXQgV2lkZ210cyBQ
dHkgTHRkMRIwEAYDVQQDEw1hdXRvcn10ZXQwHhcNMjAwNjIzMjE1MzI5WhcNMjEw
NjIzMjE1MzI5WjBbMQswCQYDVQQGEwJBVTETMBEGA1UECBMKU29tZS1TdGF0ZTEh

MB8GA1UEChMYSW50ZXJuZXQgV2lkZ210cyBqdHkgTHRkMRQwEgYDVQQDEwtzZXJ3
ZXIgbnIgmTCBnzANBkgqhkiG9w0BAQEFAAOBjQAwgYkCgYEApU0xZsRmRh0M5FRu
2SP4J6Ev95mHWd1NP/TkyfcFcgYWDixTi9t26+6AYFPwawH5hapIcLDTo29mooTI
/Syy9zNLndDfIWB6Vo3u0ijF62rqvtYQ/ilqdLPyNDagwib/0tF/LNezeGnLZ5yx
1JsYqdaAuoJeq8Dszj0++Fe5q/cCAwEAAa7MHkwCQYDVR0TBAIwADAsBglghkgB
hvhCAQ0EHzYdT3B1b1NTTCBHZW51cmFOZwQgQ2VydGlmaWNhdGUwHQYDVR00BBYE
FFd2RxxgWXd1cZqkmHVfKtyHXq12MB8GA1UdIwQYMBaAFERyy1JRTwKFVWx2CpM
vU/KZxa1MA0GCSqGSIb3DQEBAQUAA4GBABqtoWzS/ZmC9Rn9r4IoIMyUaLwnhIMq
xqpd26Ynh8xQkNAzi+Xe5KoPHeEQ/vav/vGE+4YpYnYA2ibWYn1P6RXZ2FzR7sgD
GMgZ4gGgNbv3f4ssPPiQ4JAJPSdbMx6ZZ8ADDiEie7uIkTaIv0gvxwfk3ZdGxHE
M7fzrNadHigJ

-----END CERTIFICATE-----